

Viktordningen

– ett analytiskt perspektiv

Aimée Ekman och Bengt Richt

Hälsöghögskolan, Högskolan i Jönköping, respektive Institutionen för medicin och hälsa, Linköpings universitet

The weight order – an analytical perspective

This article is an outline of a critically oriented and empirically grounded theory of *the weight order*, as a complement to theories of more widely recognized and studied ordering systems. We 1) expose the weight orders “absent presence” in humanistic and social science-oriented research treating overweight and fatness as a personal or social problem, 2) outline the contours and characteristics of this specific ordering system, and 3) suggest a set of sensitizing concepts for analysis of this ordering system. Two primary forms of activity, *maintaining order* and *putting in order*, are analysed. The first is making thin people into order and overweight people into disorder, and thus maintains order in the weight order. The other, putting in order, covers different activities supposed to make sure that people keep their bodies thin or try to become thin. These ordering activities meet resistance when overweight people stop dieting and/or define overweight as a personal choice and themselves as good enough, or even healthy and beautiful. We call these forms of resistance *alternative weight-doings*.

Key words: the weight order, ordering, overweight, body weight, grounded theorizing

Kroppsviktens stora betydelse markeras ständigt av olika aktörer och på skilda sätt. Uppgifter om vikt och längd tillhör den första information som inhämtas om nyfödda barn. Det är en information som nyblivna föräldrar ofta förmedlar vidare till personer i omgivningen och som regelmässigt efterfrågas. Under uppväxten fungerar vikt- och längdmätning, som Sonja Olin Lauritzen och Lisbeth Sachs (2001) påtalar, som en form av rutinmässig hälsoövervakning. Även i skolans värld (Harjunen 2003; Rich & Evans 2008) och i media (Sandberg 2004; Hänninen 2010) är vikten ofta i fokus. Även om vi som spädbarn inte är medvetna om kroppsviktens sociala och kulturella betydelse blir vi med tiden sakta men säkert medvetna om den och införlivar uppmärksamheten på vikt som en del i vad Chris Shilling (2003) kallar det personliga kroppsprojektet. Många studier (se t.ex. Bartky 1990; Bordo 2003) visar att kvinnor kontinuerligt övervakar sina kroppar med hjälp av vågen och strävar efter att hålla sig smala. Manlig viktkontroll har inte studerats i samma utsträckning. Det finns dock forskning som visar att även män, både nu (Monaghan 2007; Nilsson 2009) och historiskt (Schwartz 1986; Gilman 2004) väger sig regelbundet och eftersträvar en fettfri kropp (Gill et al. 2005). Medicinsk forskning är i sammanhanget särskilt viktig eftersom den tycks ge vetenskapligt stöd för att smalhet är viktigt för hälsan (Jutel 2001).

Övervikt har under det senaste århundradet transformerats från ett huvudsakligen estetiskt personligt bekymmer för kvinnor i den europeiska och amerikanska överklassen (Seid 1989; Stearns 1997) till en avvikelse från ett väl etablerat skönhetsideal och ett folkhälsopolitiskt problem. Man har till och med talat om en global fetmaepidemi (WHO 2000). Uppfattningen om övervikten som hälsorisk har visserligen inte stått oemotsagd (se t.ex. Oliver 2006; Gard 2011), men har ändå satt tydliga politiska avtryck. WHO (2000) har utarbetat en global strategi mot "epidemin" och handlingsprogram mot övervikt och fetma finns numera i de flesta landsting. Smalhet har blivit så angeläget att en hel industri kring viktkontroll och viktminskning har skapats (Sobal 1995; Hänninen 2010). Uppmärksamheten på kroppsvikten har också visat sig inverka på hur människor mår och på vad de gör (se t.ex. Germov & Williams 1999; Ackard et al. 2002).

Är det möjligt att utifrån sådana och liknande observationer tala om en särskild viktordning, på samma sätt som man tidigare har talat om genusordningen eller könsmaktsordningen? Svaret är, som vi ser det, jakande. Syftet med den här artikeln är dels att argumentera för en sådan ståndpunkt, dels att presentera konturerna av en begreppslig-teoretisk ram för fördjupad förståelse och systematiska empiriska studier. Artikeln bygger på den empiriskt grundade teori om "viktordningen" som lanseras i avhandlingen "Ett fett liv: En artikulering av viktordningen på bas av överviktiga människors erfarenheter" (Ekman 2012) men renodlar den i bemärkelsen att den bara i begränsad utsträckning inkluderar belysande empiriska illustrationer. Vi tar dessutom ett steg tillbaka och frilägger en del av de bakomliggande teoretiska övervägandena.

Begreppsapparaten i "Ett fett liv" och den här artikeln är framvuxen ur systematisk datainsamling och analys av multipla informationskällor enligt Grounded Theory-ansatsen och då framförallt enligt den konstruktionistiskt orienterade variant som utvecklats av Kathy Charmaz (2005). Det empiriska underlaget består av halvstrukturerade intervjuer med femton starkt överviktiga personer, tio kvinnor och fem män, kompletterade med information från forskning kring kroppsstorlek, deltagande observation, empiriska observationer i självbiografier, tidningsartiklar, TV-program, reklamannonser och samtal i vardagliga sammanhang (se vidare Ekman 2012).

Perspektivet i artikeln är i vid bemärkelse interaktionistiskt och handlandeorienterat och i huvudsak inspirerat av det sociala världs/arena-perspektiv som Anselm Strauss utvecklade under slutet av sin levnad (Strauss 1993) och som senare har utvecklats i en mer uttalad postmodernistisk riktning av bland annat Adele Clarke (2005). En social värld i Strauss mening är "ett universum av regulariserade ömsesidiga responser vars omfattning och vidd varken är bestämda av territorium eller formellt medlemskap utan av gränserna för effektiv kommunikation" (Strauss 1993:159, vår översättning). En arena är ett område, vilket som helst, tillfälligt eller bestående, fysiskt eller abstrakt där kamper om makt och herravälde utspelar sig. Det senmoderna samhället är i sociala världs/arena-perspektivet inte någon form av övergripande och uniform helhet utan kan bättre begripas som en mosaik av sociala världar som både vidrör och överlappar varandra (Clarke 2005). Människors vikt är, som kommer att

bli synligt, en arena i den just nämnda bemärkelsen. Inspiration har också hämtats från bland annat Georg Simmel, Mary Douglas, Judith Butler, Erving Goffman samt från den amerikanska kommunikationsvetaren och kritiskt orienterade fetmaforskaren Kathleen LeBesco, hela tiden med ambitionen att inte mekaniskt tillämpa dem utan att istället kritiskt *pröva* deras användbarhet på empirin.

Valet av terminologi när man talar om kroppsvikt är en intrikat fråga, med politiska förtecken. Inom det internationellt livaktiga forskningsfält som omväxlande går under namnet "fat studies" eller "critical obesity research" (Colls & Evans 2009; Cooper 2010) används sällan termen övervikt med motiveringen att den är normativ och medicinskt influerad. I den här artikeln använder vi termen fet när forskning som använder den termen behandlas. I övrigt har vi valt att använda termerna "överviktiga" eller "starkt överviktiga". Anledningarna är flera. För det första använde intervjupersonerna oftast "överviktig" när de beskrev sig själva. För det andra är det tveksamt om skiftet till termen fet frigör området från eventuell medicinsk hegemoni. Fet och fetma ingår både i vardagligt och medicinskt språkbruk. Fetma, kraftig fetma, svår fetma och sjuklig fetma är i det senare fallet termer för högre grader av övervikt (Håglin et al. 2006). Benämningen övervikt passar även det ordningsperspektiv som vi vill förmedla. Övervikt betecknar ett tillstånd som avviker från det önskvärda/ideala. Termen överviktig pekar därför tydligare än fet ut personens belägenhet i det viktordnande systemet.

Termen smal, som används i den följande texten, tillhör framför allt det vardagliga språkbruket och syftar då på personer som medicinskt skulle klassificeras som normala eller underviktiga, exklusive starkt underviktiga. Smalidealet är väl dokumenterat och har ofta förknippats med kvinnors strävan efter skönhet och heterosexuell feminitet (se t.ex. Bartky 1990; McKinley 1999; Bordo 2003). Smalhet är även oskiljaktigt från eftersträvarvärda värden som hälsa och moral. Enligt Robert Crawford (1984) är det personliga skapandet av en hälsosam kropp nära kopplat till kroppsvikt. Han menar också att vi ofta definierar varandra som hälsosamma eller ohälsosamma enbart genom att bedöma varandras kroppar i termer av vikt. Den smala och vältränade kroppen ses som bekräftelse på att individen både är och lever hälsosam(t). Den slutledningen är vanlig både i vardagliga och medicinska sammanhang (Davies 1998). Eftersom smalhet symboliserar det rätta hälsohandlandet är den starkt moraliskt laddad (Braziel 2001; LeBesco 2011). Den smala kroppen symboliserar också andra högt värderade egenskaper, som självdisciplin, självkontroll och viljestyrka och då framför allt disciplin och kontroll över kroppsliga begär (Crawford 1984; Bordo 2003).

I grundat teoretiserande (GT) är det begreppen som står i centrum (se t.ex. Char-maz 2005). Empiri infogas som livgivande element och för att tydliggöra resonemang som annars riskerar att bli oklara eller alltför abstrakta. Selektionen av empiri har i det följande skett enligt den principen. Urvalet av referenser syftar till att spegla det långvariga intresset för övervikt i samhällsvetenskapliga sammanhang.

Viktordningens frånvarande närvaro i tidigare forskning

Lagar och förordningar, det periodiska systemet, Linnés systematiska botanik, sjukdomsklassifikationer, kodifierade regelverk, informella regler, tågtidtabeller, genusordningen, den ekonomiska ordningen, arbetstider, möbleringen i våra hem och våra dagliga rutiner. Och sedan alla myndigheter och organisationer, övervakande och kontrollerande instanser, formella och informella ledare, administratörer samt vardagliga väktare av lag och ordning. Ingen och inget tycks stå helt utanför någon form av ordning och ordnande aktiviteter. Där det finns människor pågår så gott som alltid ett komplext ordnande. Så en god gissning är att även kroppsvikt ingår i ett ordnat och ordnande system. Det antagandet styrks också i hög grad av forskningen inom "fat studies". Viktordningen har där sedan länge haft vad Shilling (2003) kallar "en frånvarande närvaro". Den har, som vi kommer att visa, på olika sätt antytt men inte explicit tematiserats eller namngetts. Resultatet är dels ett forskningsfält som vid första anblicken framstår som mer fragmenterat än det egentligen är, dels en tendens till ensidig fokusering på övervikt och överviktiga på bekostnad av förståelsen av de komplexa sociala processer som omgärdar vikt i allmänhet. Vikt som problem är inte en exklusiv angelägenhet för överviktiga. Tidigare forskning (se t.ex. Olin Lauritzen & Sachs 2001; Bordo 2003; Ekman 2012) och vardagliga observationer antyder att vi alla, på det ena eller andra sättet, är involverade i olika viktövervakande och viktkontrollerande aktiviteter.

Två huvudfäror kan urskiljas i den tidigare samhällsvetenskapliga och humanistiska fetmaforskningen (se Maurer & Sobal 1999). Den ena kan definieras som dokumenterande och den andra som problematiserande. Den första utgår från övervikt som ett stigma och dokumenterar innehållet i och konsekvenserna av det. Den andra problematiserar uppfattningen om övervikt som ett "naturgivet" ont genom att uppmärksamma de sociokulturella processer som gör och har gjort den till ett problem.

Den dokumenterande forskningen

Olika forskare är tämligen eniga om att överviktiga och feta i den västerländska kulturen utsätts för negativ diskriminering (se Puhl & Brownell 2001; Puhl & Heuer 2009). Diskrimineringen förekommer i både privata och offentliga sammanhang. Den kan inbegripa allt från sporadiska misskrediterande kommentarer till systematisk mobbing och social exkludering. Studier har bland annat visat på att överviktiga ofta utsätts för misskrediterande kommentarer i vardagslivet (Sobal 2006), nekas arbete (Puhl & Brownell 2006), får sämre vård (Hebl & Xu 2001) och sämre betyg (Harris, Washull & Walters 1990) än normalviktiga. Övervikt har även visat sig ha negativ inverkan på lönenivåer och befordringsutsikter (Baum & Ford 2004).

Diskriminerande handlingar anses ofta vara kopplade till en så kallad "anti-fet attityd" (Schwartz et al. 2006; O'Brien et al. 2008). Den är baserad på förutfattade meningar om feta och överviktiga och har av vissa benämnts "anti-fet-fördomar" (Teachman & Brownell 2001) eller "viktfördomar" (Sobal 2006). Fördomar har dokumen-

terats under årtionden (Cahnman 1969, Allon 1982). Exempelvis har förutfattade meningar om att överviktiga är odisciplinerade, omotiverade, viljesvaga, okontrollerade, impulsiva och mindre kompetenta dokumenterats (Puhl & Brownell 2001). Överviktsrelaterade fördomar förekommer inom flera offentliga sfärer, som i utbildningsvärlden, på arbetsplatser, inom vården och i media (Puhl & Brownell 2001; Puhl & Heuer 2009). Men de förekommer även i privata sammanhang, bland familjemedlemmar, sexuella partners, vänner, främlingar och arbetskamrater (Sobal 2006; Puhl & Heuer 2009).

Stigmat och det sociala bemötandet har också visats inverka på den överviktigas eller fetas identitet och handlingar. I det första fallet har fokus legat på uppkomsten av en internaliserad identitet; en identitet som innebär att den överviktiga personen införlivar antifet-attitydens innehåll som en central del av självbilden och upplever sig som, först och främst, fet och sekundärt som något annat (Wang, Brownell & Wadden 2004; Puhl et al. 2007). I det andra fallet har de strategier som individer använder för att hantera sitt stigma uppmärksammats. Dessa kallas ibland coping-strategier (Puhl & Brownell 2006).

Den problematiserande forskningen

Den problematiserande forskningen analyserar olika beståndsdelar såsom de diskurser, framställningssätt och mer omfattande föreställningssystem som gör övervikt och fetma till ett stigma. Exempelvis har forskare undersökt hur feta framställs i massmedia och synliggjort att den feta kroppen framställs som osensuell och oattraktiv (McKinleys 1999), farlig och riskfylld och mer sjuklig och dödlig än den smala kroppen (Kent 2001; Braziel 2001). Den som har en fet kropp anses inte leva ett fullvärdigt liv och betraktas inte som en fullvärdig person menar Le'a Kent (2001). Hon eller han framställs som ett missfoster (Mazer 2001), grotesk (Mosher 2001), instinktiv, djurisk (Kuppers 2001), patetisk och tragikomisk (Kunze 2013). Det är inte bara i massmedia som sådana representationer förekommer. Samantha Murray (2008) visar att bilden av starkt överviktiga kvinnor som ohälsosamma, lata, sexuellt oattraktiva, orena, ointelligenta och ovilliga att förändra sig också reproduceras i medicinska praktiker. Enligt Jana Evans Braziel (2001) är den vanligaste representationen av feta kroppar att de är ohälsosamma och sjukliga. Den föreställningen finns både i vardagliga och vetenskapliga sammanhang (Davies 1998).

Enligt LeBesco (2004, 2011) betraktas feta, kulturellt sett, som vår tids misslyckade och felande samhällsmedborgare. Det beror enligt många på att de ses som ansvariga för sitt tillstånd (Cahnman 1968; Allon 1982). Betraktas man som ansvarig för sina handlingar betraktas man samtidigt som skyldig till sin situation. Flera studier har visat att överviktiga, i både vardagliga och medicinska sammanhang, anses vara både ansvariga och skyldiga (Crandall & Martinez 1996, LeBesco 2009).

I en del problematiserande forskning betraktas de sociala olägenheter som överviktiga och feta står inför som en fråga om förtryck (se t.ex. Rothblum 1992; LeBesco 2001). De nedgraderande och kränkande handlingarna betraktas inte som enstaka och orsakade av individuellt oförstånd eller fördomar utan som strukturellt betingade

(LeBesco 2001; Rogge, Greenwald och Golden 2004). För att öka förståelsen för situationen har paralleller dragits till andra förtryckande strukturer och benämningar som "fetism" (fatism), "viktism" (weightism) eller "storlekism" (sizeism) använts (Sobal 1995). Allra vanligast är att de olägenheter som överviktiga utsätts för betraktas som en del av förtrycket av kvinnor (Murray 2008; Royce 2009; Fikkan & Routblum 2011). En del har fokuserat på de grundläggande drivkrafterna. LeBesco (2004:10–28) betraktar, liksom vi själva, övervikt som ett ordningsproblem och analyserar hur smala görs till ordning och feta till oordning. Andra har kopplat den medicinska uppmärksamheten på fetma och de kontrollerande, disciplinerande och reglerande praktiker som feta utsätts för till en strävan efter "normalisering" (Jutel 2006; Murray 2008). Hannele Harjunen (2003) visar att skolan är en viktig plats för viktövervakning och regleringsambitioner. Den institutionellt grundade normaliseringen äger således inte bara rum i medicinska sammanhang. Smalhet eftersträvas ofta också av människor på egen hand, vilket visar på normaliseringssträvandets genomträngande makt (Seid 1989; Bodro 2003).

Flera forskare (t.ex. Mazer 2001; Asbill 2009) har lyft fram hur feta kan vägra förlika sig med definitionen av fetma som något problematiskt, genom att definiera vikten som självvald och något att vara stolt över.

Mot en karaktäristik av viktordningen

Å ena sidan smalhet som ett väl etablerat ideal, å andra sidan en mängd aktörer och aktiviteter som tycks bygga på det idealet. Underförstått i aktiviteterna finns det eller de som ännu inte överensstämmer med idealet, de som motsätter sig och de som på olika sätt faller ifrån. Hade idealet varit fullt ut och permanent realiserat, hade heller inget fortsatt arbete, inga ytterligare aktiviteter, varit nödvändiga. Idén om en viktordning bygger på dessa enkla iakttagelser. Låt oss som förberedelse för en preliminär karaktäristik av viktordningen reflektera över ordningar och ordnande i allmänhet för att på så sätt komma i bättre position för att karaktärisera just viktordningen.

Ordningar kan till att börja med vara lokala, regionala eller närmast globala. De kan vara tillfälliga eller mer bestående, under utveckling eller närmast kristallina, formaliserade eller informella, starkt tvingande eller mer tillåtande, enbart sorterande eller rangordnande/graderande, baserade på föregående observationer eller visionära/utopiska, detaljerade eller grova och existera i relativ isolering från andra ordningar eller interagera med sådana. En del ordnar människor, en del ordnar andra ting.

Ordningar kan vidare framstå som bisarra eller närmast naturliga. Den av Michel Foucault (1994) nämnda indelningen av djur som a) tillhörande kejsaren b) balsamerade c) tama d) diande grisar e) sirener f) berömda g) vilsekomna hundar h) inkluderade i den föreliggande klassifikationen i) vanvettiga j) oräkneliga k) målade med en mycket fin kamelhårsborste l) et cetera m) sådana som just har förstört vattenkannan n) sådana som på långt avstånd liknar flugor, är ett berömt exempel på en ordning som slår oss som just bisarr. Genusordningen och trafikförordningen kan visserligen

ifrågasättas och utmanas av många men är exempel på ordningar som ofta uppfattas som naturliga, fullt begripliga eller "normala" (jämför Butler 2006). Man kan också tala om stora och små ordningar. En stor ordning är, i den betydelse vi lägger i ordet, en ordning i spännvidden mellan regional och global, som är sociokulturellt framträdande och som tenderar att ha ett avgörande inflytande på den enskildas position och livsöde. Genusordningen och den ekonomiska ordningen är exempel på "stora" ordningar. Små ordningar är individspecifika vanor och tankemönster utan större kulturell eller social betydelse.

Alla ordningar är i någon mån föreskrivande i meningen att de rymmer någon form av idé om hur människor eller ting bör vara eller uppföra sig (Douglas 2002). De går därför ofta hand i hand med värderande och moraliserande omdömen och med nedgradering, exkludering och till och med försök till exterminering av den eller det som inte står i samklang med den grundläggande ordningsidéen (se t.ex. Bauman 1993; Butler 2006). Erving Goffmans klassiska formulering av en maskulinitetsstandard är ett exempel på hur många ordningsidéer vi samtidigt kan känna oss tvungna att uppfylla för att betraktas som fullvärdiga människor och samhällsmedborgare.

In an important sense there is only one completely unblushing male in America: a young, married, white, urban, northern, heterosexual, Protestant father of college education, fully employed, of good complexion, height and weight, and a recent record in sports...Any male who fails to qualify in any of these ways is likely to view himself – during moments at least – as unworthy, incomplete and inferior: at times he is likely to pass and at times he is likely to find himself being apologetic or aggressive concerning known-about aspects of himself he knows are probably seen as undesirable (Goffman 1986:128).

Citatet är ett tidigt exempel på, eller åtminstone en antydning av, vad som har kommit att kallas intersektionalitet; hur olika ordningar och ordningsidéer tillsammans kan komma att forma den enskildas identitet och livsöde (se t.ex. de los Reyes & Mulinari 2005). En intressant detalj är också att Goffman här, redan för 50 år sedan, nämner vikt som en statusformande egenskap. Vad "god vikt" är tydliggörs dock inte och heller inte de förhållanden som gör den till en sådan.

Exemplifieringen av olika ordningar och deras egenskaper ger lätt intrycket av att de är kristallina och oföränderliga. Men så är det inte. Var och en som någon gång har flyttat in i en tom bostad, inrett den och sedan bosatt sig där, är väl bekant med det arbete och kunnande som krävs för att utforma en primär idé, försöka realisera den och att sedan upprätthålla ordning. På liknande sätt är det, så långt vi som författare kan överblicka, med andra ordningar. Det finns oftast, kanske alltid, en skillnad mellan den ideala och den faktiska ordningen. Det tenderar med andra ord att uppstå "smuts" i den vida mening som Mary Douglas (2002/1966) talar om – och som pockar på att elimineras.

(We) are left with the old definition of dirt as matter out of place. This is a very suggestive approach. It implies two conditions: a set of ordered relations and a contravention of that order. Dirt then, is never a unique, isolated event. Where there is dirt there is system. Dirt is the by-product of a systematic ordering and classification of matter, in so far as ordering involves rejecting inappropriate elements. (Douglas 2002:36)

Ordning innebär alltså alltid ordnande och ordnandet är som Strauss (1993) påpekar alltid pågående.

Viktordningen som idé

Viktordningen är, som den framtonar ur både vardagliga och vetenskapliga observationer, en av många kroppsrelaterade ordningar. Genus- och rasordningen är exempel på tidigare analyserade ordningar av sådan karaktär. Viktordningen bygger på (den ständigt producerade och reproducerade) visionen/utopin om ett samhälle där alla är "smala". Ur medicinsk synvinkel, men också i vardagslivet, är det i regel den subjektivt eller med objektiva medel definierade normalviktiga kroppen som utgör idealet. Både för tunna och för frodiga kroppar är därför, strängt taget, störningar av den ideala ordningen. Men de står i olika relation till den. Den anorektiska kroppen förknippas med alltför mycket kontroll och disciplin (Liukko 1996). Den feta kroppen förknippas med för lite eller total avsaknad av kontroll och disciplin. Den överviktiga kroppen är således inte bara en begreppslig motsats till den extremt smala utan också en motsats till systemlogiken. Alltför smala representerar ideal och värden i extrem överdrift och behandlas därför med relativ välvilja och förståelse. Överviktiga representerar total avvikelser från idealet, normen och smalhet som värde och behandlas därefter (LeBesco 2001, 2004). De har en absolut motpolsstatus. Den statusen är inte bara något som överviktiga tilldelas. De strävar ofta både efter att inordna sig och efter att ordna sig på sätt som förväntas av dem (Ekman 2012). Även när de inte gör det är de införstådda med att de avviker från det ideala (Leppänen & Linné 2007; Harjunen 2009).

Viktordningen samspelar med andra ordningar och görs i likhet med dem i ständigt pågående interaktioner mellan människor och andra "ting". Den är med den terminologi vi har introducerat en stor, alltmer globalt spridd, naturaliserad, relativt kristallin, starkt tvingande men ändå förhållandevis grov och ytterst sett rangordnande ordning. Den ordnar basalt alla horisontellt, som underviktiga, normalviktiga, överviktiga och feta. Men den ordnar oss också vertikalt, genom att överordna oss beroende på vilken viktkategori vi tillhör. Överviktiga och feta är en kategori som i västvärlden tenderar att både underordnas och missgynnas.

Viktordningen inrymmer aktörer, diskurser, ideal och normer och har, som vi har konstaterat, studerats från sådana utgångspunkter, men är inte reducerbar till något av dessa element. Den produceras och reproduceras av en mängd olika "ting" och kan ses som ett omfattande maskineri, eller nät, av människor, interaktioner, viljor, situationer, möten, föreställningar, antaganden, diskurser, handlingar, normer, värdering-

ar, teknologier, kommersiella produkter, sociomateriella ting, vetenskaplig kunskap, standardiserade praktiker och enstaka handlingar. Viktordningen består således av många element och processer. En del samspelar med varandra. Andra finns där, vid sidan av varandra, och kompletterar varandra. Den kan, på grund av sitt samspel med andra ordningar, i varierande utsträckning influera den enskildas livsöde samt sociala och personliga identitet. Men den finns där, alltid och överallt. En eventuell förändring i den viktordning vi känner till skulle troligen inte eliminera den, bara göra den annorlunda.

I ”Ett fett liv” (Ekman 2012) beskrivs, några av de huvudsakliga elementen och processerna i viktordningen, mer bestämt: viktordningens värde och normsystem, viktordningens kategoriseringssystem, fysiskt viktiggörande, socialt viktiggörande, samvetsgenererat viktiggörande, inordnande viktiggörande, teoretiserande av misslyckanden (med viktminskning), självbestämt viktiggörande och socialt oviktiggörande samt de former dessa processer kan anta. Termernas innebörd klargörs i Ekman (2012). Vi hoppas i det här sammanhanget att de är tillräckligt välvalda för att i någon mån ”tala för sig själva” och begränsar oss till en redogörelse för två övergripande aktivitetsformer, vad man kan kalla ”*hålla ordning*” och ”*göra i ordning*”. I det efterföljande avsnittet om *alternativt viktiggörande*, redogör vi kortfattat för en viktig och vanlig motkraft till viktordnandet. Syftet är att ge en bild av viktordningens väldiga täthet och komplexitet.

Hålla ordning

Hålla ordning handlar om att vidmakthålla smalhet som ideal. Föreskrifter (inklusive skapande och framlyftande av konkreta förebilder), övervakning genom viktmätning och kategorisering, tillrättavisande och, om det senare inte räcker, nedgradering och i sista änden exkludering av den som avviker är basala medel i den ordningsupphållande processen. De inriktar sig primärt på individen men har med tiden även antagit formen av offentliga skådespel. I program som ”Biggest Loser” och ”Du är vad du äter” kan vi från tv-soffan ta del av processen i starkt kondenserad form. I det förra utesluts de som inte lyckats gå ner i vikt från deltagande. I det senare programmet brukar programledaren ertappa deltagarna med att inte hålla den diet hon har föreskrivit. Vi får sedan bevittna hur ordningsbrytarna tillrättavisas och förmanas. Att tillrättavisandet och straffandet av överviktiga till och med anses vara underhållning illustrerar hur spridd och omfattande viljan att hålla ordning är. Genom bevittnandet informeras vi dels om hur man kan och kanske bör förhålla sig till överviktiga, dels om vad som potentiellt väntar den som inte lyckas manifesteras smalnormen.

Normalvikt, undervikt och olika grader av övervikt har successivt etablerats som kroppstillstånd som kan bestämmas med hjälp av så kallad BMI-mätning och Quételets viktskalor (Bray 1989). Idag används ofta sex viktintervall: undervikt, normalvikt, övervikt, fetma, svår fetma och sjuklig fetma (Håglin et al. 2006). Den normala vikten definieras som ett läge inom det så kallade normalviktsintervallet. Det är i första hand i relation till det, men också i relation till det estetiska idealet som överviktiga blir avvikare. I vardagslivet pågår ett närmast kontinuerligt viktmätande med ett

allt mer diversifierat utbud av personvågar, men även med olika former av okulärbesiktning och andra sensoriska tekniker. Oavsett om vi vill det eller inte mäts och klassificeras vi också av de vardagliga tingen, som stolar, kläder, bilsäten o.s.v. Det mesta är designat och utformat med den normalviktiga kroppen som förebild (se vidare Ekman 2012).

Det är mycket som står på spel för den som är starkt överviktig. Som antytts i inledningen anses den överviktiga också bryta mot ett komplex av andra värden. För den som anses tillhöra de övre viktintervallen stannar nedgraderingen inte vid att han eller hon frånskrivs sådana goda egenskaper utan tenderar att löpa vidare till tillskrivande av rent djuriska eller demoniska sådana; till ett förnekande av mänsklighet. Enligt Douglas (2002) men även Butler (2007) är det just genom att överdriva skillnader som social ordning skapas. Enligt LeBesco (2004) är det genom att feta på ett symboliskt plan görs till smuts och smala till renhet som ordning skapas, i betydelsen att feta kroppar särskiljs eller separeras från smala och normalviktiga. Diskriminering är ett av flera exempel på en särskiljande praktik. Den starkt överviktiga utesluts från deltagande i en eller flera sociala världar. Diskrimineringen förutsätter inte alltid en konkret närvarande mänsklig aktör. Enligt Sobal (2006) har inte kraftigt överviktiga tillträde i alla sammanhang på grund av storleken och tyngden på sin kropp. Flygplansstolar, bussäten och stolar på offentliga platser är illustrativa exempel på sådana uteslutande arrangemang. Men särskiljandet kan också ge sig till känna i form av mer subtila begränsningar. När starkt överviktiga besöker Mc Donalds eller tar en fika på ett kafé stör de den förväntade ordningen. Zdrodowski (1996) menar att det nästintill är förbjudet för feta att äta offentligt. Mosher (1999) hävdar att det närmast är ett informellt krav att feta ska hålla sig undan från offentliga sammanhang. Även överviktiga själva medverkar på olika sätt till att hålla ordning. Detta blir särskilt synligt i forskning som lyfter fram att feta ofta lever i avskildhet (se t.ex. Berg, Simonsson & Ringqvist 2005). Modern Bonnie i filmen *Gilbert Grape* illustrerar hur ett sådant liv kan te sig. Hon kan ta sig ur hemmet men gör det bara när hon finner det absolut nödvändigt. Alla lever inte i sådan omfattande social isolering, men det är vanligt att överviktiga och feta drar sig undan från sammanhang som uppfattas som särskilt problematiska. Att bada, dansa och gå på gym är exempel på aktiviteter som många undviker eller håller sig ifrån (Degher & Hughes 1999).

Göra i ordning

Det finns en slags missriktad barmhärtighet, eller snarare en skiktning, i det viktordnande systemet, i bemärkelsen att den starkt överviktiga innan och parallellt med vad Jean Baudrillard (1993) troligen skulle kalla ett försök till exterminering, erbjuds hjälp och en uppsjö olika teknologier för att reglera vikten och transformeras till smal. Termer som exterminering, eller för att använda Goffman (1983) "mortifikation", kan verka drastiska, men fångar vad som kan stå på spel för den som är starkt överviktig. Den som betraktas som mindre än mänsklig eller djurisk är på ett symboliskt plan också exterminerad eller dödförklarad, som just människa. Problemet med barmhärtigheten är att de erbjudna metoderna ofta inte fungerar. Överviktiga är, som flera

av våra informanter formulerade det, ofta experter på att banta. En av dem sa sig ha provat allt, till och med sådana udda dieter som ”ägg och rödvin” och att ”banta på chokladkakor” (Ekman 2012:137).

Göra i ordning handlar om att överviktiga ska göras smala och om att redan smala ska behålla sin vikt. Det handlar om viktreglering, kanske mest välbekant i form av bantning, men också om tillrättavisande kommentarer och olika typer av rådgivning, från läkare, olika myndigheter med hälsoansvar, vänner, bekanta och anhöriga. Syftet är ikoniserande (Richt 1992); att transformera den överviktiga till en åtminstone avlägsen efterbild av idealet, och integrerande, att inlemma den överviktiga i det normalviktiga kollektivet. Det är således i dubbel bemärkelse inordnande. Och genom försök att reglera vikten reproduceras både idealet och de viktreglerande praktikerna.

Det primära ansvaret för viktkontrollen ligger på personen själv (Allon 1982; Rothblum 1992; LeBesco 2009) men det finns också ett tydligt kollektivt ansvar. I vård-sammanhang erbjuds överviktiga livsstils- och beteendemodifierande behandling i olika former, allt ifrån diverse kost- och motionsråd till mer tvångsmässiga metoder för att förändra ätbeteendet, som medicinering och operativa ingrepp (SBU 2002). Det kollektiva viktansvaret sträcker sig även utanför vården. Enligt WHO (2000) bör hela samhällen, regering, media och livsmedelsindustri, arbeta för att bekämpa övervikt och fetma.

Viktminskningsindustrin verkar inte bara för att göra i ordning feta och hålla smala smala utan till och med för att göra redan smala ännu smalare. Media tar sin del av ”ansvaret” genom skrämmande reportage om fetmans utbredning och risker, men även genom att erbjuda otaliga dieter och tips om hur man går ner i vikt (Sandberg 2004). I televisionen förekommer mest smala personer. När feta då och då syns i rutan framställs de ofta antingen på ett särskilt sätt (Mosher 2001; Kunze 2013) eller så är de föremål för viktreglering (Silk, Francombe & Bachelor 2011).

Inordnande praktiker problematiseras sällan i socialvetenskapligt orienterad fetmaforskning, annat än när överviktiga med egen röst berättar om nedslående erfarenheter (Polivy & Herman 1999; Byrne, Cooper & Fairburn 2003). Kanske beror det på att de är så naturaliserade att de närmast är osynliga, kanske beror det på att de är förvirrande många. Direkta påpekanden om vikten, antydningar, råd, tillrättavisningar, diskreta fingervisningar och direkta interventioner i ätande och fysiska vanor är vanliga inslag i vardagen för många överviktiga och även normalviktiga. Ibland och särskilt i nära relationer kan sådana försök till beteendepåverkan resultera i långvariga konflikter (se Ekman 2012). Grundidén i de direkta viktreglerande teknikerna är att kroppen ska tillföras mindre energi än den förbränner (Astrup 1999). Aktiviteter med sådant syfte kan kallas ”energireglerande”. Vem eller vilka som utför regleringen, var, när, med vilken frekvens och varaktighet samt under vilka omständigheter varierar. En sammanställning av de vanligaste principiella formerna av viktreglerande arrangemang skymmer sikten för den väldiga mångfalden, men ger ändå en god bild av det viktreglerande systemets ständigt växande omfattning och täthet (se Ekman 2012:136–144 för mer detaljerad analys).

Diet på egen hand är den vanligaste formen av energireglering. Uttrycket syftar på alla

former av viktminskningsinriktade tekniker som tillämpas i vardagliga sammanhang, oavsett om de är självutvecklade eller adopterade från andra. De tekniker som används vid diet på egen hand utgår från många olika källor, som media, viktväktarna och receptsamlingar. Diet på egen hand kan även ske med hjälp av kommersiella dietprodukter som Naturdiet, Viktkontroll och Nitrulett. Att teknikerna oftast inte är självutvecklade förtar inte termen ”på egen hand”. Den viktreglerande personen håller sig vanligtvis väl orienterad samt provar och utvärderar olika tillgängliga alternativ.

Internering innebär att de energireglerande aktiviteterna genomförs i slutna miljöer under konstant instruktion, övervakning och kontroll, samt (med undantag av behandlarna) i avskildhet från det smal- och normalviktiga kollektivet. Bantningsläger, inläggning på sjukhus, bantningsklinik och, för barn, bantningskollo är exempel på internering. Termen associeras i dagligt tal till den inspärning på obestämd tid som länge tillämpades på brottslingar, men används här närmare den grundläggande språkliga betydelsen. Den juridiska associationen tydliggör också karaktären som ”inläggningen” kan ha. Internera, härstammar från den latinska termen *inter'nus* och betyder innesluta, innesluta, inspärma, avspärma. Bestämningarna fångar viktiga aspekter av vad ”inläggningen” innebär. Den inlagda spärras visserligen inte in i den starka betydelsen av en inlåsning, men väl i betydelsen av att han eller hon tas i förvar och berövas delar av sin frihet, innesluts i det sociala livet och rutinerna på institutionen och avspärras från vad Alfred Schütz (2002) kallar ”den ordinära vardagsverkligheten” och de frestelser som den rymmer.

Ofrivillig internering innebär att man tas i förvar av andra, man intas och hålls kontinuerligt kvar i internatet genom olika procedurer och arrangemang. Sådana förekommer knappast idag, men tillämpades tidigare på överviktiga barn. (Bantningskollo eller bantningsläger kan dock säkert upplevas som tämligen ofrivilliga). Frivillig internering innebär att personen själv ber om att bli internerad, för att därefter antas. Han eller hon stannar sedan kvar genom en kombination av inneslutande arrangemang och egna viljeanstängningar. Interneringen avbryts om den egna viljan inte längre finns.

Energireglering under halvslutna omständigheter är en hybrid mellan ”på egen hand” och ”internering”. Den som bantar på egen hand lever, enkelt uttryckt, kvar i den ordinära vardagsverkligheten och sköter sig själv. Den som är på internat är avskild från den ordinära vardagen. Den internerade äter, sover, rör sig och umgås helt och hållet inom internatets väggar och övervakas, instrueras, regleras och kontrolleras oavbrutet av andra. Energireglering under halvslutna omständigheter innebär att personen rör sig mellan den ordinära vardagen och påbjuden eller frivillig åsidosätthet. Dagpatienter på vikt-klinik är ett exempel. Instruktion, reglering och övervakning av vikten äger under den vakna tiden i huvudsak rum i ett slutet sammanhang. Personen ges permission att vistas i ett öppet sammanhang under en del av dygnet, under påbudet att han eller hon under permissionen följer de regler som gäller i internatet. Proceduren upprepas regelbundet och under en längre tidsperiod. Det kan framstå som om avsikten med den här typen av arrangemang bara är att få den överviktiga att minska i vikt under tiden som aktiviteten pågår. Men en lika viktig funktion är att habituera till god kosthållning och ökad fysisk aktivitet (Zachwieja 1996).

Viktväktarmodellen innebär att man får äta vad man vill så länge man håller sig under ett visst energiintag eller ett antal "points" per dag och vecka. Modellen kombinerar element från diet på egen hand och institutionellt präglade modeller. Den som vill gå ner i vikt kan äta vad, när och var den vill och ansvarar själv för att övervaka födointaget, precis som vid diet på egen hand. Däremot står vikten i fokus när den övervakas kontinuerligt av andra. För deltagarna förs noggrann dokumentation av viktförändringar, vecka för vecka. I ett tidigare skede utnyttjades gruppen av medbröder och medsystrar som en extra press till följsamhet. Rutinerna har numera modifierats. Deltagarna står fortfarande i kö för att bli invägda och få veta exakt hur många kilo och hekto deras vikt har minskat eller ökat. Däremot behandlas viktförändringarna inte längre offentligt, de basuneras inte ut, utan viskas och skrivs ned för enbart den berörda att läsa.

Energireglering genom kroppsligt omöjliggörande har blivit allt vanligare som åtgärd, när diet och motion inte ger långsiktig viktminskning (SBU 2002). Sådana metoder går i sin tur att dela in i två varianter. Olika operativa ingrepp är den ena. Olika former av är medicinerings den andra. "Gastric bypass" innebär att magsäcken kopplas bort och födoämnen går direkt ut i tarmsystemet. En specialist i gastroenterologisk kirurgi skriver att operationen "tvingar patienten till goda matvanor, att äta långsamt och tugga väl. Mättnadskänslan kommer fortare. Dessutom lär sig patienten att undvika alltför fetrika och söta livsmedel, då ett för stort intag av sådana produkter lätt leder till dumpingsyndrom (hjärtklappning, svettning och diarré, m.m.)" (Viktorzon 2008:25). Skillnaden mot de övriga metoderna är radikal. Medan övriga förutsätter yttre aktörer för att vara verksamma, innebär det operativa ingreppet att smalnormen och regleringen av övervikten närmast bokstavligen inkorporeras i organismen. Det behövs inte längre några personer för att införliva den överviktiga i ordningen. Kroppen själv fungerar både som instruktör och övervakare. Principen är densamma när det gäller medicinerings. Likheten mellan operativa ingrepp och medicinerings är att de är frivilliga. De innebär att den starkt överviktiga läses in i, nära nog, kroppsliga omöjligheter. Skillnaden är att operationen är irreversibel, medan medicinerings när som helst kan avbrytas på den överviktigas eget initiativ.

Alternativt viktgörande

"Göra i ordning" bygger på att personen som undergår aktiviteterna i någon mån accepterar både målet (en smal kropp) och de kulturellt tillhandahålla medlen. Metoderna syftar till att skapa normalviktiga kroppar men leder inte till att alla överviktiga blir smala. Många blir ännu kraftigare (Garner & Wooley 1991; Ekman 2012). I spåren på sådana misslyckanden, personliga, bevittnade eller förmedlade via hörsågen, kan den överviktiga eller den som hotas av övervikt, komma att ägna sig åt vad man kan kalla alternativt viktgörande. Alternativt viktgörande innebär en mer eller mindre radikal distansering från antingen målen eller medlen, eller en distansering från bådadera.

Självbestämt viktgörande är en grundform av alternativt viktgörande och innebär att personen i formell mening slutar banta (eller avstår från det redan från början).

Han eller hon lever inte nödvändigtvis i öppen opposition mot smalnormen, men i en mer distanserad relation till den. Smalhet kan fortfarande vara ett ideal men är mindre betydelsefullt än vid inordnande viktgörande. Kroppsvikten formar inte lika påtagligt självbilden och strävan efter viktminskning ockuperar inte vardagslivet. Målet är att leva ett bra och fullvärdigt liv med, eller kanske oftare trots, den överviktiga kroppen. Man kan säga att självbestämt viktgörande är ett förhållningssätt där det bearbetade förflutna integreras med nya krav på livet och framtiden. Självbestämda metoder innebär att alternativa handlingssätt och vanor i relation till mat och ätande skapas. Självvalda riktlinjer och rutiner, mer tillåtande hållning till traditionellt sett ”förbjuden” föda och självbestämd kostkomposition är exempel på sådana självvalda metoder (Ekman 2012:161–167). De inkorporerar ofta element från traditionella viktminskningsmetoder, men följer dem inte slaviskt utan på ett sådant sätt att de utgör hållbara lösningar på problemen när, var, hur och vad man ska äta. Självbestämda mål innebär att alternativa viktmål, som att undvika viktökning eller att gå i gamla kläder, upprättas eller att målet blir att avhjälpa det uppfattat bakomliggande problemet istället för själva övervikten (Ekman 2012:167–171).

Revolt och aktivism är ytterlighetsformer av alternativt viktgörande och innebär en direkt opposition mot både smalnormen och viktminskande metoder. Kent (2001) har analyserat skrifterna *FaT GiRL* och *Women En Large* och synliggör att författarna i dessa vägrar framställa sina kroppar som ”symptomatiska”. De betraktar dem snarare som vapen mot ett uppfattat fetmaförtryck (Kuppers 2001). Cecilia Hartley (2001) och Anna Johansson (1999) talar om kvinnlig fetma som en form av maskerad makt; som ett sätt att göra motstånd på. LeBesco (2001) definierar fetma som en politisk situation (political situation) som ger utrymme för både motstånd och revolt. Hon bygger på idéer inom genus- och queerforskning, men även på fetma-accepterandepörelsens agenda. Motståndet, menar hon, ger sig till känna både i revolterade handlingsmönster och i nya former av identitetsskapande (se även Kent 2001; Asbill 2009).

Leanne Joannis och Anthony Synnott (1999) visar hur överviktiga kan göra aktivt motstånd mot ”fet-fobin” eller ”sizeismen”. Ett sätt som de lyfter fram är accepterandet av den feta kroppen. John Germov och Lauren Williams (1999) menar på liknande sätt att det är en form av motstånd att *sluta banta*. I antologin *Shadow on a Tightrope* (1983) behandlas andra exempel på hur kvinnor kan välja att leva i den feta kroppen, istället för att sträva efter att ändra på den. Eve Sedgwick (1994) argumenterar för att det går att ”komma ut” som fet. Hennes resonemang har fått genomslag i fetma-accepterandepörelsen i USA och Storbritannien och innebär i korthet att man som fet ska gå ut i världen och vara stolt och insistera på att bli accepterad som man är. Fetma definieras då som en självvald identitet och något att vara stolt över (LeBesco 2004, Murrey 2005). Genom ett sådant förhållningssätt utmanas även den egna och omgivningens föreställningar om fetma som en ”spolierad identitet” (Kent 2001).

Avslutning

Teoretiserandet av viktordningen i den här artikeln och "Ett fett liv" är en vidareutveckling av LeBescos (2004) tankar om övervikt som ett ordningsproblem. Den anknyter till tidigare samhällsvetenskapligt orienterad fetmaforskning och särskilt till tidigare forskning inom området "fat studies", men rör sig både inom, bredvid och bortom den. Inom för att den kopplar samman "levd" övervikt och fetma med sociala och kulturella omständigheter. Bredvid för att den bryter mot tendensen att betrakta övervikt som ett enbart kvinnligt problem. Bortom för att den analyserar systemet i sin helhet, delar av samspelet mellan olika element och erbjuder en syntetiserande ram för tidigare forskningsresultat.

Viktordningen förtjänar, som vi ser det, att uppmärksammas på samma villkor som genusordningen och andra stora kroppsrelaterade ordningar, det vill säga som en ordning i sig. Den tämligen starka tendensen i tidigare forskning, att betrakta övervikt som ett specifikt kvinnligt problem, är olycklig för att den kommit att skymma sikten för just *viktens* betydelse som formare av mellanmänskliga relationer och individuella livsöden. Av det mesta att döma är vikten lika betydelsefull som genus och andra statusformande egenskaper, kanske till och med väl så betydelsefull. Det finns lagar som förbjuder diskriminering och trakasserier på bas av kön, sexuell läggning, ras, etnisk tillhörighet, handikapp och trosföreställningar och det finns en relativt omfattande respekt för dessa, men det finns ingen motsvarighet när det gäller vikt (se även Rössner 2002; Puhl et al 2008). Den ytligt sett genusneutrala positionen står inte i strid med studier som visar att övervikt länge har varit och fortfarande är ett större bekymmer för kvinnor än för män (se t.ex. Fikkan & Rothblum 2011; Saguy 2011). Att överviktiga kvinnor tenderar att vara extra missgynnade är i själva verket ett uttryck för att de är ordningsbrytare i flera avseenden. De missgynnas både för sitt kön och för sin övervikt och dessutom för att de inte gör sitt kön på rätt sätt, det vill säga uppfyller förväntningarna på hur en kvinna ska se ut (Rothblum 1992; McKinley 1999). Att beskriva och förstå övervikt och fetma ur feministiskt perspektiv är fortsatt angeläget. Men det är inte tillräckligt. Kristen Bell och Darlene McNoughton (2007) och Lee F. Monaghan (2007) menar att den starkt överviktiga mannen har fått alldeles för liten uppmärksamhet. En del studier med utgångspunkt i feta mäns erfarenheter har genomförts, men synliggör inte män som upplever sig som socialt utsatta. Den fokuserar snarare på speciella kontexter och grupper av män där övervikten eller fetman ses som en tillgång (Bunzl 2005; Gross 2005) eller på att män tolkar (Nilsson 2009) och gör (Monaghan 2007) sin övervikt på mindre problematiserande sätt än flertalet kvinnor. Sådan forskning ökar inte förståelsen för den socialt utsatta starkt överviktiga mannen utan tenderar att reproducera bilden av övervikt som ett specifikt kvinnoproblem. Så är det enligt våra erfarenheter och observationer inte. Flera av de starkt överviktiga män som vi har varit i kontakt med har upplevt sig socialt utsatta och rapporterat omfattande sociala problem på grund av sin fetma. Möjligen är det så att toleransen för avvikelser är större till en viss gräns, men någonsans går den gränsen och då spelar det nog ingen större roll om personen är man eller

kvinnor. I förlängningen av den situationen finns också anledning att frigöra fetmaforskningen från ett alltför starkt beroende av genusteoretiska och feministiska perspektiv och utveckla en teoretisk förståelse för just vikten. Studier av intersektionalitet har i viss mån påbörjats i den internationella forskningen (se t.ex. Herndon 2005; Sykes 2011) och är som vi ser det en viktig uppgift för framtiden, men förutsätter om det ska vara fruktbart att viktordningen och andra ordningar först studeras och analyseras var för sig.

Begreppen hålla ordning och göra i ordning, som används i den här artikeln, är abstraktioner av den huvudsakliga terminologin i "Ett fett liv". Hålla ordning skulle i en mer detaljerad framställning än vad som här har varit möjligt innefatta viktordningens kategoriseringssystem, fysiskt-, socialt- och samvetsgenererat viktgörande, samt ett stort antal underformer. Göra i ordning sammanfaller med vad som i avhandling- en kallas inordnande viktgörande, men pekar tydligare på aktiviteternas ändamål. Fördelen med den mer abstrakta terminologin är att den lyfter fram de två grundläggande aktivitetsformerna i det viktordnande systemet. Vi tror också att den har potential att användas i analysen av andra ordnande system än just viktordningen. Nackdelen är just att begreppsparet tenderar att skymma sikten för detaljer.

Hålla ordning relaterar till etablerade begrepp som särskiljande, annorlundagörande, diskriminering och exkludering, men också till en allmänt omfattad strävan efter ordning och ett accepterande av ordning som värde. Göra i ordning är nära förbundet med inordnande praktiker ämnade att göra överviktiga smala(-re) och uttrycker en vilja att införliva överviktiga i det smala och normalviktiga kollektivet; ett slags villkorat accepterande. För att hänvisa till samma strävan talar man vanligen om normativa praktiker, som är en term som tenderar att skymma det ordnande systemet. Hålla ordning och göra i ordning förklarar eller ger, som vi ser det, förståelse för den relativa foglighet varmed överviktiga låter sig diskrimineras, exkluderas et cetera och utsätter sig för viktreglering. Ingen tycker om att behandlas illa, men de allra flesta uppfattar ordning som ett värde att sträva efter och få kan effektivt värja sig mot den antydda välviljan i de reglerande praktikerna. Den överviktiga befinner sig, med andra ord, vanligtvis i ett liminalt tillstånd; står på samma gång både utanför och innanför gemenskapen. Det är när värdet av ordning och förhoppningarna om framgång krackelerar som överviktiga kan komma att ägna sig åt vad vi i artikeln har kallat alternativt viktgörande.

Är allt viktigt därmed sagt? Nej, idén är full av lakuner som behöver fyllas och är förmodligen i behov av korrigeringar, kanske även radikala revideringar. I förlängningen behöver exempelvis frågor om graden av övervikt och om förändring studeras och analyseras mer ingående. Termen "analytisk" i artikelns undertitel har sin grund i just det. Vi har påbörjat utvecklingen av en möjlig ram för fortsatta studier och ett språk för att göra viktordningen gripbar. Artikeln har huvudsakligen fokuserat på övervikt och hur den betraktas, värderas och hanteras, individuellt och kollektivt, helt enkelt för att överviktiga tenderar att missgynnas i den viktordning som råder i den västerländska och i av västerländska värderingar präglade kulturer. För att undanröja eventuella missförstånd vill vi påängta teoretiserandet av viktordningen inte

enbart är ett bidrag till kritiskt orienterad övervikts- och fetmaforskning. Den funktionen hoppas vi det kan fylla, både genom att tillföra området det som Herbert Blumer (1998) kallar generiska begrepp – begrepp som kan betraktas som specifika och grundläggande för forskningsområdet – och genom att fylla ut en del blanka områden i den tidigare överviktsrelaterade forskningen, men också för att försöka till (vidare) utveckling av ett ordnings-/ordnandeperspektiv på övervikt stått testet som det perspektiv som bäst förmått fånga och förklara den förvirrande mångfalden i ”empirin”. Den största möjligheten i idén om en viktordning är emellertid att den sträcker sig bortom överviktsproblematiken. Det finns en tendens i den forskningen att betrakta övervikt som bara en variabel i en ojämlikhetskorrelation, eller som en individuell egenskap som på olika sätt formar individuella livsöden – och så är det. Men teoretiserandet av viktordningen sätter inte specifikt övervikten i centrum utan handlar om ordningar och ordnande av den levda kroppen på bas av vikt. Kroppsvikt betraktas inte huvudsakligen som en variabel utan som grundläggande för ett alldeles eget ordnande system, i sig intressant och väl värt att studera. I förlängningen öppnar sig ett fält som man skulle kunna kalla viktens sociologi och antropologi.

Referenser

- Ackard, D.M., J.K. Croll & A. Kearney-Cooke (2002) ”Dieting frequency among collage females: Association with disordered eating, body image and related psychological problems”, *Journal of Psychosomatic Research* 52:129–136.
- Allon, N. (1982) ”The Stigma of Overweight in Everyday Life”, 130–174 i B.B. Woldman (red.) *Psychological aspects of obesity*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Asbill, D.L. (2009) ”’I’m Allowed to Be a Sexual Being’: The Distinctive Social Conditions of the Fat Burlesque Stage”, 299–304 i E. Rothblum & S. Solovay (red.) *The Fat Studies Reader*. New York: New York University Press.
- Astrup, A. (1999) ”Energibalans” i T. Andresen, A. Rissanen & S. Rössner (red.) *Fetmalfedme – en nordisk lärobok*. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Bartky, S.L. (1990) *Femininity and Domination, Studies in the phenomenology of oppression*. London: Routledge.
- Baudrillard, J. (1993) *Symbolic Exchange and Death*. London: Sage
- Bauman, Z. (1993) *Modernity and ambivalence*. Oxford: Polity Press
- Baum, C. L. & W.F. Ford (2004) ”The wage effects of obesity: a longitudinal study”, *Health Economics* 13 (9):885–899.
- Bell, K. & D. McNaughton (2007) ”Feminism and the Invisible Fat Man”, *Body & Society* 13 (1):107–131.
- Berg, I.-M., B. Simonsson & I. Ringqvist (2005) ”Social background, aspects of lifestyle, body image, relations, school situation, and somatic and psychological symptoms in obese and overweight 15-year-old boys in a community in Sweden”, *Scandinavian Journal of Primary Health Care* 23:95–101.
- Blumer, H. (1998) ”What is Wrong with Social Theory?”, 140–152 i *Symbolic Interaction, Perspective and Method*. Berkeley: University of California Press.

- Bordo, S. (2003) *Unbearable Weight: Feminism, Western Culture and the Body*. (10 uppl.) Berkeley: University of California Press.
- Bray, G.A. (1989) "Historical Framework for the Development of Ideas About Obesity", i G.A. Bray, C. Bouchard, W.P.T. James (red.) *Handbook of Obesity*. New York, Basel: Mercel Dekker.
- Braziel, J.E (2001) "Sex and Fat Chics: Deterritorializing the Fat Female Body", 231–254 i J.E. Braziel & K. LeBesco (red.) *Bodies out of Bounds, Fatness and Transgression*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
- Bunzl, M. (2005) "Chasers", 199–210 i D. Kulick & A. Meneley (red.) *Fat: The Anthropology of an Obsession*. New York: Penguin Group.
- Butler, J. (2006) *Genus ogjort. Kropp, begär och möjlig existens*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Butler, J. (2007) *Genustrubbel. Feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Daidalos.
- Byrne, S., Z. Cooper & C. Fairburn (2003) "Weight maintenance and relapse in obesity: a qualitative study", *International Journal of Obesity* 27:955–962.
- Cahnman, W.J. (1968) "The stigma of Obesity", *Sociological Quarterly* 9:283–299.
- Charmaz, K. (2005) "Grounded Theory in the 21st Century. Applications for advancing Social Justice Studies", kap 20 i N.K. Denzin & Y.S. Lincoln (red.) *The SAGE Handbook of Qualitative Research*. (3 uppl.) Thousand Oaks: Sage Publications.
- Clarke, A. (2005) *Situational Analysis, Grounded Theory After the Postmodern Turn*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Colls, R. & B. Evans, (2009) "Introduction: Questioning Obesity Politics", Antipode. Symposium: *Critical Geographies of Fat/Biggness/Corpulence* 41(5):1011–1020.
- Cooper, C. (2010) "Fat Studies: Mapping the Field", *Sociology Compass* 4:1020–1034.
- Crandall, C.S. & R. Martinez (1996) "Culture, Ideology, and Antifat Attitude?", *Personality and Social Psychology Bulletin* 22(11):1165–1176.
- Crawford, R. (1984) "A cultural account of "Health": control, release, and social body" i I J. B. McKinaly (red.) *Issues in the political economy of health*. London: Tavistock.
- Davies, D. (1998) "Health and the discourse of weight control", i A. Petersen & C. Waddell. (red.) *Health Matters: A Sociology of Illness, Prevention and Care*. Buckingham: Open University Press.
- Degher, D. & G. Hughes (1999) "The Adoption and Management of a 'Fat' Identity", 11–28 i J. Sobal & D. Maurer (red.) *Interpreting Weight: The social Management of Fatness and Thinness*. New York: Aldine de Gruyter.
- de los Reyes, P. & D. Mulinari (2005) *Intersektionalitet – kritiska reflektioner över (o) jämlikhetens landskap*. Malmö: Liber.
- Douglas, M. (2002/1966) *Purity and Danger: An analysis of the concepts of pollution and taboo*. London: Routledge.
- Ekman A. (2012) *Ett fett liv: En artikulering av viktordningen på bas av överviktiga människors erfarenheter*. (diss) Linköpings universitet: Dissertations on Health and Society No. 22..

- Fikkan, J.L. & E.D. Routhblum (2011) "Is Fat a Feminist Issue? Exploring the Gendered Nature of Weight Bias", *Sex Roles* 66(9–10): 575–592.
- Foucault, M. (1994) *The Order of Things: An Archaeology of the Human Sciences*. Vintage Books.
- Gard, M (2011) *The end of the obesity epidemic*. London: Routledge.
- Garner, D.M. & S.C. Wooley (1991) "Confronting the failure of behavioral and dietary treatments for obesity", *Clinical Psychology Review* 11:729–780.
- Germov, J. & L. Williams (1999) "Dieting Women: Self-Surveillance and the Body Panoptical", 117–132 i J. Sobal and D. Maurer (red.) *Weighty Issues: Fatness and Thinness as Social Problems*. New York: Aldine de Gruyter.
- Gill, R., K. Henwood & C. McLean (2005) "Body Projects and the regulation of Normative Masculinity", *Body and Society* 11 (1):37–62.
- Gilman, S.L. (2004) *Fat Boys. A Slim Book*. Lincoln: University of Nebraska Press.
- Goffman, E. (1983) *Totala institutioner: Fyra essäer om anstaltslivets social villkor*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Goffman, E. (1986) *Stigma: Notes on management of spoiled identity*. New York, London, Toronto: Simon and Schuster.
- Gross, J. (2005) "Phat" i D. Kulick & A. Meneley (red.) *Fat: The Anthropology of an Obsession*. New York: Penguin Group.
- Harjunen, H. (2003) "The Construction of an Acceptable Female Body in Finnish Schools", i V. Sunnari, J. Kangasvou & M. Heikkinen (red.) *Gendered and Sexualized Violence in Educational Environment*. (2 uppl.) Oulu: Oulu University Press.
- Harjunen, H. (2009) *Women and Fat. Approaches to the Social Study of Fatness*. (Diss.) Jyväskylä University. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 379.
- Harris, M.B., S. Washull & L. Walters (1990) "Feeling Fat: motivation, knowledge, and attitudes of overweight woman and men", *Psychological Reports* 67:1191–1202.
- Hartley, C. (2001) "Letting Ourselves Go: Making Room for the Fat Body in Feminist Scholarship", 60–73 i J.E. Brazier & K. LeBesco (red.) *Bodies out of Bounds, Fatness and Transgression*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
- Helb, M.R. & J. Xu (2001) "Weighing the care: physicians' reactions to size of patient", *International Journal of Obesity* 25 (8):1246–1252.
- Herndon, A. (2005) "Collateral damage from friendly fire? Race, nation, class, and the "War against Obesity", *Social Semiotics* 15(82):127–141.
- Hänninen, S. (2010) "Abstract", i *Lihavuus ja laihguttaminen laihdutusmainonnassa ja vaikeasti lihavien ihmisten kokemana*. (Diss.) Tampere: Tampere University Press.
- Häglin, L., W. Becker, A. Andersson & B Hagren (2006) "Kost och hälsa i Sverige och världen", 29–57 i L. Abrahamsson, A. Andersson, W. Becker & G. Nilsson (red.) *Näringslära för högskolan*. Stockholm: Liber AB.
- Joanisse, L. & A. Synnott (1999) "Fighting Back: Reactions and Resistance to stigma of Obesity", 49–70 i J. Sobal & D. Maurer (red.) *Interpreting Weight: The social Management of Fatness and Thinness*. New York: Aldine de Gruyter.

- Johansson, A. (1999) *Elefant i nylonstrumpor – om kvinnlighet, kropp och hunger*. Göteborg: Anamma.
- Jutel, A. (2001) "Does size really matter? Weight and values in public health", *Perspectives in Biology and Medicine* 44 (2): 283–296.
- Jutel, A. (2006) "The emergence of overweight as a disease entity: Measuring up normality", *Social Science and Medicine* 63 (9):2268–2276.
- Kent, L. (2001) "Fighting Abjection: Representing Fat Women", 130–150 i J.E. Braziel & K. LeBesco (red.) *Bodies out of Bounds, Fatness and Transgression*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
- Kunze, P.C. (2013) "Send in the Clowns: Extraordinary Male Protagonists in Contemporary American Fiction", *Fat Studies: An interdisciplinary Journal of Body Weight and Society* 2:17–29.
- Kuppers, P. (2001) "Fatties on Stage: Feminist Performances", 277–291 i J.E. Braziel & K. LeBesco (red.) *Bodies out of Bounds, Fatness and Transgression*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
- LeBesco, K. (2001) "Queering Fat Bodies/Politics", 74–87 i J.E. Braziel & K. LeBesco (red.) *Bodies out of Bounds, Fatness and Transgression*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
- LeBesco, K. (2004) *Revolting Bodies: The Struggle to Redefine Fat Identity*. Amherst and Boston: University of Massachusetts Press.
- LeBesco, K. (2009) "Weight managements, good health and the will to normality", 147–155 i H. Malson & M. Burns (red.) *Critical feminist approaches to eating disorders*. London: Routledge.
- LeBesco, K. (2011) "Neoliberalism, public health, and the moral perils of fatness", *Critical Public Health* 21 (2):153–164.
- Leppänen, V. & S. Linné (2007) "Överviktens betydelse", *Sociologisk Forskning* 1:6–28.
- Liukko, A. (1996) *Mat, kropp och social identitet*. (Diss.) Stockholms universitet. Pedagogiska institutionen.
- Maurer, D. & J. Sobal (red.) (1999) "Preface", vii–x i *Weighty Issues: Fatness and Thinness as social Problems*. New York: Aldine de Gruyter.
- Mazer, S. (2001). "'She's so fat...': Facing the Fat Lady at Coney Island's Sideshows by the Seashore", 257–276 i J.E. Braziel & K. LeBesco (red.) *Bodies out of Bounds, Fatness and Transgression*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
- McKinley, N.M. (1999) "Ideal Weight / Ideal Woman: Society Constructs the Female", 97–116 i J. Sobal & D. Maurer (red.) *Weighty Issues: Fatness and Thinness as Social Problems*. New York: Aldine de Gruyter.
- Monaghan, L. F. (2007) "Body Mass Index, masculinities and moral worth: men's critical understandings of 'appropriate' weight-for-height", *Sociology of Health & Illness* 29 (4): 584–609.
- Mosher, J. (2001) "Setting Free the Bears: Refiguring Fat Men on Television", 166–193 i J.E. Braziel & K. LeBesco (red.) *Bodies out of Bounds, Fatness and Transgression*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.

- Murray, S. (2005) "(Un/Be) Coming Out? Rethinking Fat Politics", *Social Semiotics* 15 (2):153–163.
- Murray, S. (2008) *The 'fat' female body*. New York: Palgrave Macmillan.
- Nilsson, F. (2009) *Ett fett problem? En kulturanalytisk studie av övervikt och maskulinitet*. Region Skåne, Centrum för Livsstilsfrågor nr 4.
- O'Brien, K.S., J.D. Latner, J. Halberstadt, J.A. Hunter, J. Anderson & P. Caputi (2008) "Do Antifat Attitudes Predict Antifat Behaviors?", *Obesity* 16:87–92.
- Olin Lauritzen, S. & L. Sachs (2001) "Normality, risk and the future: implicit communication of threat in health surveillance", *Sociology of Health & Illness* 23 (4):497–516.
- Oliver, J. E. (2006) *Fat Politics: The Real Story Behind America's Obesity Epidemic*. Oxford: Oxford University Press.
- Polivy, J. & C.P. Herman (1999) "Distress and Eating: Why Do Dieters Overeat?", *International Journal of Eating Disorders* 26(2):153–164.
- Puhl, R.M. & K.D. Brownell (2001) "Bias, Discrimination, and Obesity", *Obesity Research* 9:788–805.
- Puhl, R.M. & K.D. Brownell (2006) "Confronting and Coping with Weight Stigma: An Investigation of Overweight and Obese Adults", *Obesity* 14:1802–1815.
- Puhl, R.M., C.A. Moss-Racusin & M.B. Schwartz (2007) "Internalization of Weight Bias: Implications for Binge Eating and Emotional Well-being", *Obesity* 15 (1):19–24.
- Puhl, R.M., T. Andreyeva & K.D. Brownell (2008) "Perceptions of weight discrimination: prevalence and comparison to race and gender discrimination in America", *International Journal of Obesity* 32:992–1000.
- Puhl, R.M. & C.A. Heuer (2009) "The Stigma of Obesity: A Review and Update", *Obesity* 17:941–964.
- Rich, E. & J. Evans (2008) "Learning to be healthy, dying to be thin: The representation of weight via body perfection codes in School", 60–76 i S. Riely, M. Burns, H. Frith, S. Wiggins, P. Markula (red.) *Critical Bodies: Representations, Identities, and Practices of Weight and Body Management*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Richt, B. (1992) *Mellan två världar: Om konflikten mellan livets krav och doktors önskningar*. (Diss) Linköping University.
- Rogge, M.M., M. Greenwald & A. Golden (2004) "Obesity, stigma, and civilized oppression", *Advances in Nursing Science* 27 (4):301–315.
- Rothblum, E.D. (1992) "The Stigma of Women's Weight: Social and Economic Realities", *Feminism & Psychology* 2 (1):61–73.
- Royce, T. (2009) "The Shape of Abuse: Fat Oppression as a Form of Violence Against Women" 151–157 i S. Solovay & E Rothblum (red.) *The Fat Studies Reader*. New York: New York University Press.
- Rössner, S. (2002) "Utbredd diskriminering av feta", *Läkartidningen* 49 (99):4996–4998.
- Saguy, A. (2011) "Why Fat is a Feminist Issue", *Sex Roles* 66:600–607.

- Sandberg, H. (2004) *Medier & fetma: En analys av vikt*. (Diss.) Lunds Universitet. Sociologiska institutionen, Lunds universitet.
- SBU (2002) *Fetma – problem och åtgärder: en systematisk litteraturoversikt*. SBU– Statens beredning för medicinsk utvärdering.
- Schoenfelder, L. & B. Wieser (red.) (1983) *Shadow on a Tightrope: Writings by Women on Fat Oppression*. San Francisco: Aunt lute books.
- Schütz, A. (2002) ”Den vetenskapliga och den vardagliga tolkningen av mänskliga handlingar”, i J. Bengtsson (red.). *Alfred Schütz, Den sociala världens fenomenologi*. Göteborg: Daidalos.
- Schwartz, H. (1986) *Never Satisfied: A Cultural History of Diets, Fantasies and Fat*. New York: Doubleday.
- Schwartz, M.B., L. Vartanian, B. Nosek & K.D. Brownell (2006) ”The influence of one’s own body weight on implicit and explicit anti-fat bias”, *Obesity Research* 14:440–447.
- Sedwick, E.K. (1994) *Tendencies*. London: Routledge.
- Seid, R.P. (1989) *Never too thin: Why Women Are at War with Their Bodies*. New York: Prentice Hall Press.
- Shilling, C. (2003) *The Body and Social theory*. (2 uppl.) London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- Silk, M.L. & J. Francombe & F. Bachelor (2011) ”The Biggest Loser: The Discursive Constitution of Fatness”, *Interactions: Studies in Communication and Culture* 1 (3):369–389.
- Sobal, J. (1995) ”Medicalization and Demedicalization of Obesity”, i D. Maurer & J. Sobal (red.) *Eating Agendas. Food and Nutrition as Social Problems*. New York: Aldine De Gruyter.
- Sobal, J. (2006) ”Social Consequences of Weight bias by Parents, Friends, and Strangers”, 150–164 i K.D. Brownell, R.M. Puhl, & M.B. Schwartz (red.) *Weight Bias: Consequences, and Remedies*. New York: The Guilford Press.
- Stearns, P. N. (1997) *Fat History: Bodies and Beauty in Modern West*. New York and London: New York University Press.
- Strauss, A. L. (1993) *Continual Permutation of Action*. New York: Aldine de Gruyter.
- Sykes H.J. (2011) *Queer Bodies: Sexualities, Gender, and Fatness in Physical Education*. New York: Peter Lang Publishing.
- Teachman B.A. & K.D. Brownell (2001) ”Implicit anti-fat bias among health professionals: is anyone immune?”, *International Journal of Obesity* 25 (10):1525–1531.
- Victorzon, M. (2008) ”Kirurgisk behandling av sjuklig fetma”, *Finska Läkaresällskapets Handlingar* 168 (1):22–29.
- Wang, S.S., K.D. Brownell & T.A. Wadden (2004) ”The influence of the stigma of obesity on overweight individuals”, *International Journal of Obesity* 28 (10):1333–1337.
- WHO (2000) *Obesity: preventing and managing the global epidemic*. Report of a WHO Consultation, Geneva.
- Zachwieja, J.J. (1996) ”Exercise as Treatment of Obesity”, *Endocrinology and Metabolism Clinics of North America: Obesity* 25 (4):965–988.

Zdrodowski, D. (1996) ”Eating Out’: The experience of Eating in Public for the ‘Overweight’ Women”, *Women’s Studies International Forum* 19 (6):655–664.

Författarnas tack

Författarna riktar ett stort tack till de av Sociologisk Forskning utsedda granskarna för värdefulla kommentarer på vårt ursprungliga manus.

Författarepresentation

Aimée Ekman akademiska bakgrund är tvärvetenskaplig, med fokus på medicinsk sociologi/antropologi. Hon disputerade hösten 2012 och arbetar som biträdande lektor i socialt arbete vid Hälsohögskolan i Jönköping. Hennes forskning kretsar kring socialt ordnande, sociala processer och handlings-/interaktionsformer kopplade till kroppsvikt i allmänhet och överviktiga/feta kroppar i synnerhet.

Bengt Richt disputerade 1992. Han är docent vid Avdelningen för Hälsa och Samhälle, Linköpings Universitet och har vid och lång erfarenhet som lärare, handledare och forskare inom området Hälsans och sjuklighetens sociologi. I sin forskning har han framför allt intresserat sig för vardagliga erfarenheter och föreställningar om sjuklighet och hälsa. Han medverkar för närvarande bland annat i ett projekt och kroppsmedvetenhet och kroppsliga attityder bland habiliteringspersonal.

Korresponderande författare

Aimée Ekman, Avd. för beteendevetenskap och socialt arbete, Högskolan Jönköping
Hälsohögskolan, ABS, Box 1026, 551 11 Jönköping
E-post: aimee.ekman@hhj.hj.se
Tel: 036-10 12 25